
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2009 (год. XVIII), ISSN 0861-7902

ЗЛАТОТО Е СЪБИТИЕ ТОГАВА, КОГАТО СЪБИТИЕТО НЕ Е ЗЛАТО

Василев, Сава. Цената на златото и на историята.

В. Търново: Слово, 2008, 288 сар.

Сава Василев е изследвач, верен на авторите си – посвещава им се, търси ги като свои гледни точки към света, защитава ги от възможни съмнения и нападки, пази ги като бащи, от които е взел силата за духовното си събъждане. Такива за него са Владимир Василев и Генчо Стоев – Критикът и Романистът. Заглавието на новата му книга “Цената на златото и на историята” е директно назоваване на проблема – историята и златото се оказват в еднаква степен наративни, тъй като и двете са разказите на и за времето. Голямата интелектуална битка е историята да не се сведе само до повествования за златото, тъй като то “подобно на мита е там, където се съставят и разказват истории. Самото му съществуване предполага разказването на някаква история” (с. 67). Подобно йерархично съотнасяне между история и злато няма как да не открие нравствения проблем. Кой обаче го поставя? “Ако в историята има морал – пише С. Василев, – то това е моралът на интерпретаторите”. Ставането, случването е протичането на живота – интерпретирането им обаче е подреждане в историята. Тълкуването на този проблем показва с каква отговорност изследвачът подхожда към романите на Генчо Стоев, търсейки връзката между “Цената на златото”, “Завръщане” и “Досиетата”, които са израз на “авторовото мислене за историята като минало, настояще и бъдеще” (с. 261). Оригиналната идея на Сава Василев е въвеждането на термин от изобразителното изкуство – триптих, вместо приетото в литературознанието – трилогия. Този избор го прави значително по-свободен при извеждането на лайтмотивен герой –

Павел Хадживранев, и при открояване смислите на златото в трите творби.

Изследвачът е обърнал значително внимание на работата на Генчо Стоев върху личността на Петър Бонев и е открил особен феномен в психологията на литературното творчество. В първите си текстове писателят се занимава с историческата личност на перушенския апостол, откроява го, осъзнава колко е по-значим от Георги Бенковски и ние заживяваме с мисълта, че той ще бъде основен герой на романа му, но Генчо Стоев го търси повече като духовно измерение, като човекът, осветил лицата на другите и променил съдбата им. Чрез него авторът “гради романовата философия на историята” (с. 31).

Историкът Генчо Стоев изисква вярност към личността на Петър Бонев – писателят Генчо Стоев търси чрез него същинския двубой на времето, начина, по който той е заживял в душите на другите, разтворил се е в живота им, защото голямата личност не се проявява чрез суетата на големството, както предполага хаджи Враньо, а чрез осъществяване на възможността докосналите се до него да станат големи. Тъкмо в това се състои разликата между Георги Бенковски и Петър Бонев. Ето защо Сава Василев не мисли личностите и златото само като опозиция на духовно и материално, но и като метафорично, а бих казал и философско покриване на едното чрез другото. Въведената от него формула “пари – образование – предприемачество – пари” (с. 101), която има по-скоро социологически характер, добива особен смисъл при формиране на българския характер. “До поклъването на просветителските идеи – отбелязва изследвачът, – натворили опасните мисли за политическа свобода, ренесансовата формула за духовно просветление има своя прагматичен аналог” (с. 101). Съпоставката с романа на Димитър Талев “Железният светилник” уплътнява тази заслужаваща развитие идея на критика.

И други преди Сава Василев са извеждали проблема за златото, но при него впечатлява многопосочността, чрез която открива функционалността му в “Цената на златото”, “Завръщането”, “Досиетата”. Достатъчно е да въведем няколко от неговите изречения-сентенции, за да се убедим в дълбочината на разглежданите явления: “То (златото) е като втора кръв, осигуряваща икономическата жизненост (дълголетност) на народите” (с. 62); “цената на златото е в самото него, в безалтернативното му съществуване” (с. 101); “Смъртта е част от пътя на златото” (с. 110); “Единствено кръвта може да надвие над златото и безпре-

делната му сила” (с. 114) и т.н. Всички тези са уплътнени с прецизен коментар и анализ на романите и показват една от особеностите в изследователския подход на Сава Василев – не намества и не приспособява утвърдена теория към текста, а чрез работа върху творбата гради теоретични идеи. Романите не са вкарани в поредните “изми”, а се търси уникалността на естетическата им същност.

Сава Василев не е съставил съдържание на книгата си, нито е озаглавил отделните части, някои от които са само изказана сентенция. Получило се е критическо повествование с драматически обрати и множество кулминационни точки. Аналитичната част, текстологичните коментари и бележките под линия непрекъснато кореспондират и читателят става като птица, която лети чрез мисълта, но се спуска и при извора.

Сава Василев разполага добре романите на Генчо Стоев в литературния процес, провокиращо съотнася творбите и ги чете една чрез друга. С уважение и респект приемам упоритостта му да мисли “Завръщане” чрез “Цената на златото”, с удоволствие си правих бележки от коментара на отделните глави на романите, защото последователността и строгата логика на изследването е освежена с неочаквани и добри находки. Твърде перспективни са вижданията му за историята и фикцията в романа, а тълкуването на темата за съкровището преподрежда българските характери и събития. Имам любима страница – 61, лепнах си мисъл, която ме преследва – “В дните на изпитания няма мярка за много и малко” (с. 71), и при кризата в държавността ни си главих автора за приятел, защото “двама добри приятели струват повече от две лоши държави”.

куюмджи Радослав Радев